

เรื่องเล่าจากประสบการณ์เด็กวัด: พลเมืองรุ่นใหม่ในจังหวัดนนทบุรี

อารยา มั่นตราภรณ์, วท.ม.*, ภัทรียา ดำรงค์สัตย์, พย.ม.*

วริณญา อัจฉรรม, พย.ม.*, และจุฬารัตน์ หัวหาญ, ปร.ด.*

บทคัดย่อ

การพัฒนาเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยการเสริมสร้างศักยภาพผ่านทุนชีวิต ภายใต้บริบทแวดล้อมที่เกื้อหนุน โดยครอบครัวถือเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญในการบ่มเพาะบุคลิกภาพและค่านิยม แต่ด้วยสภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้ปกครองมีเวลาในการดูแลบุตรลดลง ดังนั้นสถานศึกษา ศาสนสถาน และชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนอย่างเป็นองค์รวม การศึกษาครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพแบบเล่าเรื่อง (Narrative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ของเด็กวัดในการเป็นพลเมืองรุ่นใหม่ในจังหวัดนนทบุรี ผู้ให้ข้อมูลคือเด็กวัดที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี จำนวน 10 คน ที่มีประสบการณ์การเป็นเด็กวัดอย่างน้อย 1 ปี เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลแบบแก่นสาระ ผลการวิจัยพบประเด็นที่สำคัญในการพัฒนาเด็กวัดให้เป็นพลเมืองรุ่นใหม่ 4 ประเด็น ประกอบด้วย 1) เส้นทางเติบโตของเด็กวัด: จากแรงบันดาลใจสู่การสร้างคุณค่าและทักษะชีวิต 2) เส้นทางการเรียนรู้: จากลูกมือสู่ผู้นำ 3) พลังเด็กวัดสู่การพัฒนา: จากภูมิปัญญาสู่การพัฒนาชุมชน และ 4) การหล่อหลอมทักษะชีวิต: จากเด็กวัดสู่พลเมืองรุ่นใหม่ ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองรุ่นใหม่ในบริบทที่ใกล้เคียงต่อไป

คำสำคัญ: เด็กวัด พลเมืองรุ่นใหม่ การวิจัยแบบเล่าเรื่อง

*วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข

Corresponding e-mail: pattareem@bcnon.ac.th

(Received: October 31, 2024; Revised: November 20, 2024; Accepted: November 20, 2024)

Narratives from “DEK WAT”: Active Citizens in Nonthaburi Province

Araya Mantraporn, M.S.* , Pattareeya Damrongsat, M.N.S.*

Warinya Attham, M.N.S.* , & Chularat Howharm, Ph.D*

Abstract

Developing youth into quality citizens in the current era necessitates enhancing potential through life capital within a supportive context. The family serves as a fundamental unit for cultivating personality and values. However, with changing social and economic conditions, parents have less time to care for their children. Consequently, other social institutions such as educational institutions, religious organizations, and communities must participate comprehensively in developing children's and youth's potential. This narrative research aimed to explore the experiences of “DEK WAT”: active citizens. The participants were ten children (DEK WAT) aged between 15-24 years, with at least one year of experience working in the temple. Data was collected through semi-structured interviews and analyzed qualitatively using thematic analysis. The research findings revealed four key themes in developing “DEK WAT” as active citizens: 1) The developmental journey of “DEK WAT”: From inspiration to the development of values and life skills, 2) the Learning Path: From starter to Leader, 3) The power of “DEK WAT” towards development: from wisdom to community development and 4) Instructing Life Skills: From “DEK WAT” to actives citizens. This research can be applied to guide youth development toward becoming active citizens in similar contexts.

Keywords: Dek Wat Active Citizen Narrative Research

*Boromarajonani College of Nursing Changwat Nonthaburi, Faculty of Nursing, Praboromarajchanok Institute, Ministry of Public Health

บทนำ

การพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองรุ่นใหม่ที่ดีเป็นผลสืบเนื่องจากการเสริมสร้างทุนชีวิต (Life Assets) ให้แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งต้องอาศัยระบบนิเวศเป็นสิ่งสำคัญ จากทฤษฎีระบบนิเวศ (Eco system) ของ Bronfenbrenner (1995) ได้อธิบายพัฒนาการและพฤติกรรมของมนุษย์ว่าเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับระบบนิเวศต่างๆ ทั้งสถานที่อยู่อาศัย ชุมชน หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยมีครอบครัวเป็นหน่วยย่อยที่สำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นของการหล่อหลอมและบ่มเพาะบุคลิกภาพและค่านิยมให้กับเด็ก เด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมของครอบครัวที่อบอุ่น มีความรัก การดูแลเอาใจใส่ และส่งเสริมสนับสนุนที่เหมาะสมจะช่วยพัฒนาให้เด็กมีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ช่วยเหลือเลี้ยงดูเพิ่มเติมให้ต้นทุนชีวิตของเด็กมีความสมบูรณ์ แต่จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในยุคเศรษฐกิจปัจจุบันทำให้การเลี้ยงดูของพ่อแม่มุ่งเน้นการทำงานมากขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อค่าครองชีพที่สูงขึ้น เกิดความไม่สมดุลระหว่างระยะเวลาการทำงานและการเลี้ยงดูบุตร ส่งผลให้การทำหน้าที่ของหลายครอบครัวบกพร่องไป ระบบนิเวศลำดับต่อไปจากครอบครัว คือ สังคม ที่ประกอบด้วย โรงเรียน วัดและชุมชน จึงต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาให้เด็กเติบโตสู่การเป็นพลเมืองรุ่นใหม่ของสังคม เพราะเด็กที่ได้รับการกล่อมเกลาจากครอบครัว และสังคมที่ดีมีแนวโน้มในการพัฒนาตนเองสู่เป็นพลเมืองที่ดี (วัชรินทร์ ชาญศิลป์, 2561)

จากการออกบริการวิชาการแก่ชุมชนเมือง ณ วัดแห่งหนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี ทำให้ผู้วิจัยได้พบกับกลุ่มของเด็กวัดที่มีกระบวนการทำงานเป็นทีมอย่างเป็นระบบ มีภาวะผู้นำ มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ และมีจิตอาสาที่ดี จนทำให้ผู้วิจัยเกิดประเด็นคำถามว่าอะไรทำให้เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ถึงมาทำงานที่วัด และเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของทางวัด เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดโครงการธนาคารขยะ โครงการร้านกาแฟในวัด การฝึกเป็นมัคคุเทศก์น้อย เป็นต้น การเป็นเด็กวัดของเยาวชนกลุ่มนี้จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจถึงการพัฒนาเด็กกลุ่มนี้สู่การเป็นพลเมืองรุ่นใหม่ตามแนวคิด Active Citizen ที่ต้องรับรู้ถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การส่งเสริมประชาธิปไตยในการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างหรือความคิดเห็นของผู้อื่น การพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ เช่น ฝึกการทำงานเป็นทีม การสื่อสาร การแก้ปัญหา ความรับผิดชอบและการจัดการตนเอง การสร้างความตระหนักรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสุขภาพกายและใจ และทักษะการใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน และจากการทบทวนวรรณกรรมการศึกษาการเป็นพลเมืองรุ่นใหม่ในกลุ่มเด็กวัดยังมีจำนวนน้อย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประสบการณ์ของเด็กวัดในการเป็นพลเมืองรุ่นใหม่ในจังหวัดนนทบุรี

ระเบียบวิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเล่าเรื่อง (Narrative research) โดยผู้วิจัยวางกรอบการเล่าเรื่อง (Narrative frame) และสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงเล่าเรื่อง (Narrative interview) ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยตรง มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ของเด็กกวดในการเป็นพลเมืองรุ่นใหม่ในจังหวัดนนทบุรี

สถานที่ศึกษาวิจัย

วัดแห่งหนึ่งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ เด็กกวดแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี ที่มีอายุไม่เกิน 25 ปี

ผู้ให้ข้อมูล คือ เด็กกวดแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี ที่มีอายุไม่เกิน 25 ปี โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snowball) โดยการเริ่มจากการค้นหาตัวอย่างที่ตรงกับเกณฑ์ในการวิจัย และเมื่อได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลรายแรกแล้ว ผู้วิจัยจึงสอบถามถึงผู้ให้ข้อมูลรายถัดไป และดำเนินการเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ จนกระทั่งข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation) จำนวน 10 คน

เกณฑ์การคัดเลือกอาสาสมัครวิจัยเพื่อเข้าร่วมโครงการ (Inclusion criteria) เป็นเยาวชนที่มีอายุไม่เกิน 25 ปี มีประสบการณ์การเป็นเด็กกวดอย่างน้อย 1 ปี สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ ยินยอมและให้ความร่วมมือตลอดการสัมภาษณ์ เกณฑ์การคัดอาสาสมัครวิจัยออกจากโครงการ (Exclusion criteria) คือ เยาวชนที่อายุต่ำกว่า 20 ปี ที่ผู้ปกครองไม่ยินยอมให้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยกำหนดประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับเด็กกวดฯ ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย อาจารย์พยาบาล สาขาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัยเชิงคุณภาพ 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างเครื่องมือวิจัย 1 ท่าน โดยมีแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 5 ข้อหลัก ดังนี้

1. จากประสบการณ์และมุมมองของท่าน การเป็นเด็กกวดมีความหมายอย่างไร
2. ช่วยเล่าถึงเส้นทางชีวิตที่นำพาท่านมาสู่การเป็นเด็กกวด มีเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญใดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนี้
3. ในช่วงที่ท่านเป็นเด็กกวด มีประสบการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญใดที่ท่านจดจำได้ และเหตุการณ์เหล่านั้นได้สร้างการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของท่านอย่างไร
4. ท่านคิดว่าประสบการณ์การเป็นเด็กกวดได้หล่อหลอมความเป็นพลเมืองรุ่นใหม่ในตัวท่านอย่างไร โดยเฉพาะในแง่ของจิตสำนึก คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม
5. จากประสบการณ์ของท่าน มีข้อเสนอแนะอย่างไรในการพัฒนาระบบการดูแลและส่งเสริมเด็กกวด เพื่อให้พวกเขาเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในยุคปัจจุบัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยขอพิจารณาเก็บข้อมูลการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี
2. ผู้วิจัยประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยเพื่อหาผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์และมีความสนใจรับฟังรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการวิจัย
3. ผู้วิจัยทำการอธิบายความเป็นมาของปัญหา ชี้แจงวัตถุประสงค์ ประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการวิจัย ตลอดจนการพิทักษ์ให้กลุ่มตัวอย่างได้รับทราบ พร้อมลงลายมือชื่อยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย
4. ผู้วิจัยสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล อธิบายกระบวนการวิจัย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมการวิจัย โดยการให้สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างคำถามจำนวน 5 ข้อหลัก โดยมีคำถามนำและคำถามแบบเจาะลึก พร้อมทั้งอธิบายหรือยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ทั้งหมด ประมาณ 45-60 นาที หรือตามที่กลุ่มตัวอย่างสะดวก จำนวน 3 ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและอิมตัว
5. ผู้วิจัยนัดวันและเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวกในการให้สัมภาษณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันเวลาที่ได้นัดหมายล่วงหน้า

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดของ Braun and Clarke (2006) ที่ได้จากการวางกรอบการเล่าเรื่องและการสัมภาษณ์เชิงเล่าเรื่องในการวิจัยครั้งนี้ เริ่มจากการคัดเลือกและจัดระเบียบการถอดความบทสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบก่อนการวิเคราะห์ โดยการวิเคราะห์เรื่องเล่าเป็นการเน้นที่ตรรกะกระบวนทัศน์ (Paradigmatic logic) และนำมาวิเคราะห์เพื่อจำแนกและจัดหมวดหมู่ ประกอบกับการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) โดยแก่นสาระ (Theme) ที่ได้จากการวิเคราะห์นั้นมาจากความสัมพันธ์ของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้กับคำถามการวิจัย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยทำการถอดความ (Transcribe) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และตรวจสอบการถอดเสียงบทสัมภาษณ์จำนวน 2 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยทำการจำแนกและจัดหมวดหมู่เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยจัดวางประเด็นหลักโดยการเชื่อมโยงหมวดหมู่ของเนื้อหาตามแก่นสาระ

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยทบทวนและตรวจสอบแก่นสาระที่ได้เพื่อให้เกิดความชัดเจน มีความหมายและ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์จำแนกและระบุแก่นสาระหลักเพื่อหาประเด็นย่อยต่างๆ ในแต่ละแก่นสาระ

ขั้นตอนที่ 6 ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์โดยลดทอนข้อมูลที่ไม่จำเป็นออก (Data reduction) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กระชับ สอดคล้อง และเป็นเหตุเป็นผลในรูปแบบของรายงานการวิจัย

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness)

ผู้วิจัยใช้วิธีการในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ของข้อมูลโดยใช้หลักเกณฑ์ของ Lincoln และ Guba (1985) 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Credibility) ของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator triangulation) ซึ่งผู้วิจัยมีการเก็บข้อมูลภาคสนามจำนวน 2 คน และนำข้อค้นพบที่ได้มาตรวจสอบว่าได้ข้อค้นพบที่เหมือนกัน และได้ให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ (Member checks) ว่าข้อสรุปที่ได้เป็นข้อมูลจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลจริง 2) ความสามารถในการถ่ายโอน (Transferability) ผู้วิจัยมีการรายงานขอบเขตการวิจัย วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูล และวิธีดำเนินการวิจัยอย่างละเอียดมากที่สุด เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับบริบทอื่น ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกัน 3) ความสามารถในการพึ่งพา (Dependability) ผู้วิจัยใช้หลายวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการจดบันทึกสีหน้าท่าทาง และพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลขณะสัมภาษณ์ และเชื่อมโยงข้อมูลดังกล่าวเข้าด้วยกัน เพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง และนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลอภิปรายร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อลดอคติจากการวิเคราะห์และตีความข้อมูล และ 4) ความสามารถในการยืนยัน (Conformability) ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบกระตุ้นแนวความคิดในการสร้างแนวคำถามให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษาและผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูล สามารถแบ่งออกเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องเล่าจากประสบการณ์เด็กวัดพลเมืองรุ่นใหม่ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ *ประเด็นหลักที่ 1* เส้นทางเติบโตของเด็กวัด: จากแรงบันดาลใจสู่การสร้างคุณค่าและทักษะชีวิต แบ่งเป็น 6 ประเด็นย่อย *ประเด็นหลักที่ 2* เส้นทางการเรียนรู้: จากลูกมือสู่ผู้นำ แบ่งเป็น 3 ประเด็นย่อย *ประเด็นหลักที่ 3* พลังเด็กวัดสู่การพัฒนา: จากภูมิปัญญาสู่การพัฒนาชุมชน แบ่งเป็น 3 ประเด็นย่อย และ *ประเด็นหลักที่ 4* การหล่อหลอมทักษะชีวิต: จากเด็กวัดสู่พลเมืองรุ่นใหม่ แบ่งเป็น 5 ประเด็นย่อย ดังต่อไปนี้

1. เส้นทางเติบโตของเด็กวัด: จากแรงบันดาลใจสู่การสร้างคุณค่าและทักษะชีวิต

เส้นทางเติบโตของเด็กวัดเริ่มต้นจากแรงบันดาลใจหรือเหตุผลที่นำพาให้เข้ามาอยู่ในวัด ซึ่งอาจเกิดจากความศรัทธา ความจำเป็นทางครอบครัว หรือความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้และฝึกฝนในวัดที่ค่อยๆ หล่อหลอมให้เกิดคุณค่าภายในจิตใจและทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต เช่น การเป็นจิตอาสา การเสียสละเพื่อส่วนรวม และการเข้าใจในหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

1.1 การทำงานด้วยจิตอาสา เด็กวัดทำงานด้วยใจโดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่ใช้ทรัพยากรของวัด และมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กวัดทั่วไป ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"เราทำด้วยใจ ไม่ได้มาถูกบังคับ" (S6)

"เราไม่ได้แบบว่ามาใช้เงินของวัดนะคะ เราทำด้วยใจ" (S9)

1.2 แรงจูงใจทั้งภายในและภายนอกในการเป็นเด็กวัด: เด็กวัดได้รับอิทธิพลจากครอบครัว เพื่อนและรุ่นพี่ ทำให้อยากเข้ามาเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"หนูมาเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพราะอยู่ชอยเดียวกับเพื่อนที่ชวนมาเรียน จากนั้นก็เริ่มช่วยงานในวัดตั้งแต่ตอนเรียน ป.4" (S2)

"ตอนแรกเห็นพี่ๆ เรียนวันอาทิตย์ที่วัดก็เลยสนใจ และหลังจากจบ ป.6 ก็เริ่มช่วยงานที่วัด เช่น ดูแลน้อง ๆ และช่วยงานบุญ" (S1)

"หนูมาเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพราะอยู่ชอยเดียวกับเพื่อนที่ชวนมาเรียน จากนั้นก็เริ่มช่วยงานในวัดตั้งแต่ตอนเรียน ป.4" (S3)

"เริ่มต้นจากการมาเรียนวันอาทิตย์ที่วัด ตอนแรกก็แค่เรียน แต่ต่อมาก็เริ่มช่วยงานวัด เช่น การจัดกิจกรรมและงานบุญต่างๆ ตามที่มาวัดตั้งแต่เด็ก เพราะเห็นพี่เรียนวันอาทิตย์ หนูก็เลยตามมาเรียนด้วยและช่วยทำงาน" (S6)

1.3 ความเชื่อมโยงกับชุมชน เด็กวัดทำหน้าที่ประสานงานระหว่างวัดกับชุมชน มีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชุมชน สร้างภาพลักษณ์ที่ดีระหว่างวัดและชุมชน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"ช่วยพัฒนาวัดและชุมชนผ่านกิจกรรมต่างๆ" (S8)

"ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับวัดและชุมชน" (S9)

1.4 ระบบพี่สอนน้อง เด็กวัดมีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง ทำให้สร้างความต่อเนื่องในการทำงาน พัฒนาภาวะผู้นำในเด็กวัดรุ่นพี่ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"ถ้ารุ่นน้องมาจะคอยสอนเหมือนที่พี่ๆ สอนเรา" (S6)

"ผมก็เป็นคนช่วยคุณน้องทำงานผมก็ทำด้วย" (S3)

1.5 มีความยืดหยุ่นในการทำงาน เด็กวัดไม่จำเป็นต้องพักในวัด สามารถจัดสรรเวลาระหว่างการเรียนและงานวัด โดยมีอิสระในการเลือกช่วยงานตามความถนัด ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"อยู่บ้านก็ได้ค่ะแต่จะมาช่วยวัดพัฒนาวัด" (S8)

"เรียนหนัก แต่แบ่งเวลาเพื่อช่วยงานวัด" (S3)

1.6 มีโอกาสพัฒนาทักษะที่หลากหลาย เด็กวัดได้รับโอกาสในการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยี ทักษะการสื่อสาร ทักษะการบริหารจัดการ และทักษะความเป็นผู้นำในขณะที่เข้ามาเป็นเด็กวัด ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"เรียนรู้การใช้โปรแกรมต่างๆ ที่ไม่เคยใช้มาก่อน" (S5)

"มีความคิดที่แบบเป็นผู้นำและแตกต่างจากคนอื่น" (S8)

2. เส้นทางการเรียนรู้: จากลูกมือสู่ผู้นำเด็กวัดทางหลวง

ประสบการณ์เป็นเด็กวัดทางหลวงของเยาวชนกลุ่มนี้เป็นประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำงานที่เริ่มจากงานในลักษณะง่ายไปยาก และปรับความยากง่ายตามลำดับของประสบการณ์และความสามารถของแต่ละคน ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะงานออกเป็น 3 ระยะ คือ เด็กวัดระยะเริ่มต้น เด็กวัดระยะกลาง และเด็กวัดระยะก้าวหน้า

2.1 เด็กวัดระยะเริ่มต้น เป็นเยาวชนที่เริ่มเข้ามาอยู่ในวัดเป็นครั้งแรก โดยส่วนใหญ่จะเป็นช่วงการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตในวัด เรียนรู้กฎระเบียบพื้นฐาน และเริ่มช่วยงานวัดเล็กๆ น้อยๆ เช่น กวาดลานวัด และรดน้ำต้นไม้ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"เป็นเด็กที่ช่วยงาน เช่น จัดโต๊ะ บริการน้ำ หรือช่วยงานตามที่ได้รับมอบหมาย" (S6)

"เริ่มต้นจากการช่วยจัดงานบุญ ทำความสะอาด และดูแลสถานที่ในวัด" (S9)

2.2 เด็กวัดระยะกลาง เป็นเด็กวัดที่อยู่ในวัดมาระยะหนึ่งจนเริ่มมีความคุ้นเคยกับวิถีชีวิตในวัด มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายมากขึ้น เริ่มเรียนรู้พิธีกรรมทางศาสนา และสามารถช่วยงานวัดที่ซับซ้อนขึ้น เช่น ช่วยจัดเตรียมงานบุญและดูแลศาลาการเปรียญ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"พอผมโตขึ้นได้ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ทำให้ผมได้ฝึกการสื่อสารและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของวัดเพื่อแบ่งปันให้ผู้เยี่ยมชม" (S4)

"จากการเป็นเด็กวัด ได้เรียนรู้การบริหารงานและการตัดสินใจ เช่น การดูแลทีมในโครงการสิ่งแวดล้อม และการประสานงานในงานบุญต่างๆ" (S3)

2.3 เด็กวัดระยะก้าวหน้า เป็นเด็กวัดที่มีประสบการณ์และมีความสามารถเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด มีความเข้าใจในหลักธรรมและพิธีกรรมอย่างลึกซึ้ง สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กวัดรุ่นน้อง และได้รับความไว้วางใจจากพระสงฆ์ให้ดูแลงานสำคัญของวัด ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"ได้รับงานที่มากกว่าเดิม เช่น การประสานงาน ดูแลเรื่องเอกสาร และสอนงานน้อง จากที่ประสานงานในวัดก็เปลี่ยนเป็นประสานงานกับนอกวัด เช่น หน่วยงานต่างๆ" (S8)

"พอเริ่มโตขึ้นก็ได้รับบทบาทเป็นเลขาของพระอาจารย์ ต้องคอยจัดการงานเอกสาร ประสานงาน และบริหารกิจกรรมในวัด" (S9)

3. พลังเด็กวัดสู่การพัฒนา: จากภูมิปัญญาสู่การพัฒนาชุมชน

เด็กวัดนำความรู้และภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากวัดและพระสงฆ์ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยเด็กวัดทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างวัดกับชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรม การส่งเสริมการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาระบบพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

3.1 การมีส่วนร่วมกับชุมชน เด็กวัดดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนผ่านโครงการต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เช่น โครงการด้านสิ่งแวดล้อม โครงการขยายเปลี่ยนเป็นรายได้ การอบรมด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกับเทศบาล และโครงการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมสานตะกร้าทำขนมไทย ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"ไปอบรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเทศบาล... ไปเป็นตัวแทนของชุมชน" (S8)

"จากการทำงานในวัด หนูได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีมและการช่วยเหลือชุมชน โดยเฉพาะในโครงการริโซเคิลขยะที่ช่วยให้ชุมชนมีรายได้" (S2)

"ชุมชนก็เป็นเรื่องพวกसानตะกร้าแล้วก็ทำขนมไทยอะไรแบบนี้" (S3)

"บทบาทคฤศค์ทำให้ผมได้ฝึกการสื่อสารและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของวัดเพื่อแบ่งปันให้ผู้เยี่ยมชม" (S4)

3.2 ผู้ประสานงาน การที่วัดมีบทบาทในการริเริ่มประสานงาน และเป็นตัวกลางในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"จากการเป็นเด็กวัด ได้เรียนรู้การบริหารงานและการตัดสินใจ เช่น การดูแลทีมในโครงการสิ่งแวดล้อม และการประสานงานในงานบุญต่างๆ" S3

"ได้รับงานที่มากกว่าเดิม เช่น การประสานงาน คู่มือเอกสาร และสอนงานน้อง จากที่ประสานงานในวัด ก็เปลี่ยนเป็นประสานงานกับนอกวัด เช่น หน่วยงานต่างๆ"(S8)

3.3 การพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยเข้าร่วมการอบรมกับหน่วยงานภายนอกเพื่อนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชุมชน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"ไปอบรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเทศบาล... ไปเป็นตัวแทนของชุมชน" (S8)

"นำความรู้มาปรับใช้ในโครงการขยะเปลี่ยนเป็นรายได้" (S2)

4. การหล่อหลอมทักษะชีวิต: จากเด็กวัดสู่ผู้นำรุ่นใหม่

เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนผ่านประสบการณ์การเป็นเด็กวัด ที่ได้เรียนรู้ทั้งหลักธรรมคำสอนการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการรับผิดชอบต่อนหน้าที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้หล่อหลอมให้เด็กวัดพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นผู้นำ เช่น ความอดทน การมีวินัย การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานเพื่อส่วนรวม จนสามารถเติบโตเป็นผู้นำรุ่นใหม่ที่มีคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

4.1 การพัฒนาทักษะการสื่อสาร การทำงานในวัดช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารของเด็กวัดอย่างเป็นระบบ ผ่านการเป็นมัคคุเทศก์แนะนำวัด การประสานงานกับชุมชน และการนำเสนอข้อมูลในที่สาธารณะ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"มาหน้าทีก็เป็นมัคคุเทศก์ครับ ไปพรีเซนต์เล่าเรื่อง" (S4)

"การจัดงานบุญใหญ่และการประสานงานกับชุมชนช่วยให้หนูเรียนรู้การบริหารงานและการสร้างเครือข่าย" (S8)

4.2 การพัฒนาภาวะผู้นำ เด็กวัดได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำผ่านการทำงานที่หลากหลาย การบริหารจัดการงาน การดูแลน้องๆ และการตัดสินใจแก้ปัญหา ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"จากเด็กซื่อๆ กลายเป็นคนที่เริ่มพัฒนาภาวะผู้นำ" (S7)

"โครงการสิ่งแวดล้อมทำให้ผมได้เรียนรู้การตัดสินใจและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า" (S3)

4.3 การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม การทำงานร่วมกันในวัดช่วยพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม การทำงานร่วมกับผู้อื่น การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของเด็กวัด ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"เป็นเหมือนครอบครัว ทุกคนช่วยเหลือกัน ไม่มีการแบ่งแยก" (S6)

"จากการทำงานในวัด หนูได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีมและการช่วยเหลือชุมชน โดยเฉพาะในโครงการรีไซเคิลขยะที่ช่วยให้ชุมชนมีรายได้" (S2)

4.4 การพัฒนาความมั่นใจในตนเอง การทำกิจกรรมในวัดช่วยพัฒนาความมั่นใจในตนเอง การได้รับความไว้วางใจในการทำงาน การได้แสดงความสามารถ และการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"มันทำให้หนูโตขึ้นค่ะ กล้าพูดกล้าคิดกล้าแสดงออกมากขึ้น" (S8)

"การสอนน้อง ๆ และแบ่งหน้าที่ให้ทีมทำงานช่วยให้หนูมีความรับผิดชอบและกล้าแสดงออก" (S1)

4.5 การพัฒนาทักษะการจัดการ เด็กวัดได้พัฒนาทักษะการจัดการผ่านการทำงานต่างๆ การวางแผนงาน การจัดการเวลา และการบริหารทรัพยากร ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์

"เริ่มต้นจากการเป็นมัคคุเทศก์แนะนำสถานที่ในวัด ได้เรียนรู้ทักษะการพูดต่อหน้าคนและการจัดการเวลา นอกจากนี้ยังช่วยงานในกิจกรรมประจำปีของวัด เช่น งานบวชและงานบุญ" (S4)

"จากการเป็นเด็กวัด ได้เรียนรู้การบริหารงานและการตัดสินใจ เช่น การดูแลทีมในโครงการสิ่งแวดล้อม และการประสานงานในงานบุญต่างๆ" (S3)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยข้างต้นสรุปให้เห็นการพัฒนาเด็กวัดให้เป็นพลเมืองใหม่ โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย

1) เส้นทางเติบโตของเด็กวัด: จากแรงบันดาลใจสู่การสร้างคุณค่าและทักษะชีวิต 2) เส้นทางการเรียนรู้: จากลูกมือสู่ผู้นำ 3) พลังเด็กวัดสู่การพัฒนา: จากภูมิปัญญาสู่การพัฒนาชุมชน และ 4) การหล่อหลอมทักษะชีวิต: จากเด็กวัดสู่พลเมืองรุ่นใหม่

เส้นทางเติบโตของเด็กวัด: จากแรงบันดาลใจสู่การสร้างคุณค่าและทักษะชีวิต

จากผลการวิจัยพบว่าเด็กวัดมีคุณลักษณะที่โดดเด่น คือ การเป็นพลเมืองที่ดี ที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รับผิดชอบ และเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง มีการทำงานด้วยจิตอาสาโดยไม่คาดหวังผลตอบแทนนอกเหนือจากความภาคภูมิใจในการทำมาดี มีจิตสาธารณะ มีภาวะผู้นำ และมีรอบรู้ในการใช้เทคโนโลยี อันเป็นผลจากการได้รับการฝึกฝนให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง ทำให้มีความสามารถในการปรับตัวในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยจิตใจที่เข้มแข็งจะช่วยให้บุคคลสามารถฟื้นตัวจากความยากลำบากและสามารถเผชิญหน้ากับความท้าทายต่างๆ ได้ดี ซึ่งการมีจิตใจที่เข้มแข็งต้องผ่านการฝึกฝนและการเรียนรู้ทักษะต่างๆ เช่น การจัดการอารมณ์ การสื่อสาร และการแก้ปัญหา (ไชยเดช พิษณุไกร, 2566) สอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับพลังสุขภาพจิตในนักศึกษาพยาบาลที่มีผลต่อการจัดการความเครียด ที่ทำให้เห็นว่าการมีจิตใจที่เข้มแข็งช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับความเครียดและความกดดันในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น (ฐิติชญาณี ปิยภัทรธนส์ไชย, 2024) นอกจากนี้ลักษณะเฉพาะอีกด้านของเด็กวัดทางหลวงที่พบตามผลการวิจัยคือ

ความสามารถในการปรับตัว ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้เด็กวัดสามารถเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่นที่พบในการรายงานสมรรถนะของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสที่มีสมรรถนะในด้านการปรับตัว เช่นเดียวกัน ที่จะช่วยให้เด็กวัดมีความสามารถในการปรับตัวช่วยเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการทำงานร่วมกันในชุมชน (ปิยฉัตร คนชม และวรินทร์ บุญยิ่ง, 2566) จากลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เด็กวัดกลุ่มนี้มีคุณลักษณะเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ที่สร้างความประทับใจแก่ผู้ที่ได้เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ความเป็นเด็กวัด

เส้นทางการเรียนรู้: จากลูกมือสู่ผู้นำ

การทำหน้าที่ตามบทบาทที่ได้รับมอบหมายของเด็กวัดจากผลการศึกษาวิจัยที่พบ คือเด็กวัดที่มาช่วยงานพระอาจารย์หรือมาดูแลกิจกรรมต่างๆของทางวัด เป็นเส้นทางการเรียนรู้ที่สำคัญในการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวถึงการสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย ที่ส่งเสริมให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม (จิตรกร ลอศรี และคณะ, 2565) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ที่เด็กวัดได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมผ่านการสังเกตและปฏิบัติงานร่วมกับพระอาจารย์ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่นี้เกิดจากการสังเกต การลอกเลียนแบบ และการฝึกปฏิบัติ การช่วยงานพระเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะและศักยภาพส่วนบุคคล ทำให้พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ ทักษะความรับผิดชอบ เรียนรู้การวางแผน จัดระบบงาน ฝึกการตรงต่อเวลา ฝึกการรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เรียนรู้การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ฝึกการร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Boone, et al., 1977) จากผลการวิจัยพบว่าเด็กวัดจะมีการทำหน้าที่ตามบทบาทที่ได้รับมอบหมายเป็นลำดับขั้น สอดคล้องตามลักษณะการพัฒนาอาชีพ (Career Development) (Catherine, Berrington., Emma, Macdonald, 2024) คือ 1) ขั้นเริ่มต้น เป็นการมอบหมายงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้งานพื้นฐานทำความเข้าใจในระบบงาน ลักษณะงานที่ได้รับมอบหมายในขั้นนี้ ได้แก่ การทำความสะอาดและดูแลสถานที่ การเสิร์ฟน้ำ จัดโต๊ะในงานบุญ และการช่วยจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับกิจกรรมต่างๆ 2) ขั้นกลาง เป็นการมอบหมายงานที่ลักษณะงานต้องมีการวางแผน ผู้ที่ทำงานในระยษนี้คือผู้ที่มีประสบการณ์ เพราะเป็นงานที่มีความซับซ้อนขึ้น ต้องสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ ลักษณะงานที่ได้รับมอบหมายในขั้นนี้ ได้แก่ การเป็นมัคคุเทศก์แนะนำสถานที่ การดูแลโครงการปลูกผัก การเป็นผู้จัดการร้านค้าของทางวัด การเป็นผู้ประสานงานกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้น และ 3) ขั้นก้าวหน้า เป็นการมอบหมายงานที่ผู้ได้รับมอบหมายจะต้องมีความเชี่ยวชาญในงาน สามารถพัฒนาระบบงาน และเป็นที่ปรึกษาแก่ทีมได้ ลักษณะงานที่ได้รับมอบหมายในขั้นนี้ ได้แก่ การบริหารจัดการโครงการสิ่งแวดล้อม การทำหน้าที่ผู้นำทีม และการเป็นผู้ประสานงานของวัดกับหน่วยงานภายนอกวัด ดังนั้นข้อดีของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัดจึงช่วยพัฒนาทางจิตวิญญาณ เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ฝึกการปรับตัวและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่นเดียวกับการศึกษาของ ศิลป์ชัย สีมาวงค์อนันต์ และคณะ (2563) ที่สรุปแนวทางเสริมสร้าง คุณลักษณะเชิงพฤติกรรม เพื่อให้เกิดความถูกต้อง ดีงาม มีจิตสำนึกในด้านความดีและมีคุณธรรม ภายในจิตใจด้วยวิธีการประยุกต์หลักธรรมกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านจริยธรรม

พลังเด็กวัดสู่การพัฒนา: จากภูมิปัญญาสู่การพัฒนาชุมชน

การพัฒนาทักษะทางสังคมผ่านการมีส่วนร่วมกับชุมชนของเด็กวัด สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1977) ที่ระบุว่า การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและการสังเกตตัวแบบ และในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือผู้อื่น (Boone, et al., 1977) ซึ่งเด็กวัดทางหลวงได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนทำให้มีการพัฒนาจิตสาธารณะผ่านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการบูรณาการระหว่างวัดกับชุมชน โดยการทำงานของ เด็กวัดช่วยเชื่อมโยงวัดกับชุมชนเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งมีศักยภาพ สอดคล้องกับงานศึกษาของพิชานันท์ โชติวรรธนันต์ (2566) ที่ได้ใช้แนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของเด็กวัดในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและชุมชน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยมี การสื่อสารและการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพเยาวชนที่สำคัญ (วิจารณ์ พานิช, 2558)

การหล่อหลอมทักษะชีวิต: จากเด็กวัดสู่พลเมืองรุ่นใหม่

จากผลการวิจัยจะเห็นว่าเด็กวัดได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตในหลายรูปแบบ จากหลากหลายกิจกรรม ที่สำคัญคือการทำงานในวัดช่วยพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคลของเด็กวัด สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาตนเองของ Maslow (1943) และแนวคิดของ Kolb (1984) เรื่องการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ด้านการวางแผนและจัดการงาน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการประสานงาน ส่วนทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ การทำงานร่วมกับผู้อื่นช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1977) โดยพัฒนาด้านการทำงานเป็นทีมในลักษณะการสอนงานรุ่นน้อง การสื่อสารระหว่างบุคคล และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ ในการได้รับมอบหมายความรับผิดชอบช่วยพัฒนาภาวะผู้นำ พัฒนาทักษะการตัดสินใจ การบริหารทีมงานสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของ Hersey & Blanchard (1969) การทำงานในวัดเปิดโอกาสให้เรียนรู้เทคโนโลยี สอดคล้องกับแนวคิดของวิจารณ์ พานิช (2558) ที่ได้สรุปทักษะที่สำคัญแห่งศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะรอบด้าน ทั้งด้านการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี การทำงานร่วมกับผู้อื่น และภาวะผู้นำ ดังนั้นการพัฒนาทักษะชีวิตผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดจึงเป็นส่วนช่วยพัฒนาเยาวชนกลุ่มเด็กวัดนี้สู่การเป็นพลเมืองยุคใหม่

ข้อเสนอแนะด้านการศึกษา

สถาบันการศึกษาควรจัดการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนมีความใกล้ชิดกับทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม หลักธรรมคำสอนทางศาสนา บ่มเพาะและขัดเกลาจิตใจของเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานการเป็นคนดีอันนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดีต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีพัฒนารูปแบบการสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ให้เป็นพลเมืองที่ดี โดยประยุกต์ใช้แนวทางการพัฒนาจากประสบการณ์ของเด็กวัด

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาเยาวชนระหว่างกลุ่มที่เป็นเด็กวัดกับกลุ่มที่ไม่ได้เป็นเด็กวัด เพื่อค้นหาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดี

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาและหลักธรรมจากวัดสู่เยาวชน เพื่อนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรหรือโปรแกรมการพัฒนาเยาวชนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่นๆ

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบพระคุณท่านเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ให้ทีมผู้วิจัยใช้วัดเป็นสถานที่ในการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูล รวมทั้งการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง ขอขอบพระคุณวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี ที่ให้การสนับสนุนทุนในการศึกษาวิจัย ขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีตลอดการสัมภาษณ์ และขอขอบคุณทีมผู้วิจัยทุกท่านที่ร่วมมือจนทำให้งานวิจัยครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- จิตรกร ละออศรี ธัชชนันท์ อิศรเดช และ จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. (2565). การสร้างจิตสำนึกทาง การเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในเทศบาลเมืองอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(5), 100-115.
- ไชยเดช พิษณุไกร. (2566). *การพัฒนา รูปแบบการแสดงสื่อสาระกับการเสริมสร้างทักษะพลังแห่งการฟื้นตัวของวัยรุ่น*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ฐิติชญาณ์ ปิยภัทรธนะไชย. (2567). พลังสุขภาพจิตในนักศึกษาพยาบาลที่มีผลต่อการจัดการความเครียด. *วารสาร โรงพยาบาล มหาสารคาม*, 21(2), 27-36.
- ปิยฉัตร คนชม และ วรินทร์ บุญยิ่ง. (2566). *แบบสมรรถนะทางสังคมของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].
- ภัทรพล หมดมลทิน. (2559). การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 1(1), 13-22.
- พิชชานันท์ โชติวรธอนันต์. (2566). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย*. ศึกษานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วัชรินทร์ ชาญศิลป์. (2561). ความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทย. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 5(1), 187.
- วิจารณ์ พานิช. (2558). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. *วารสารนวัตกรรมและการเรียนรู้*, 1(2), 3-14.
- ศิลป์ชัย สีมาวงศ์อนันต์ กมลาศ ภูวนาธิพงษ์ และ สุวัฒน์ รักขันโท. (2563). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านจริยธรรมของบุคลากรสายวิศวกรรม. *Journal of MCU Humanities Review*, 6(1), 369-383.

- Boone, T., Reilly, J.A., & Sashkin, M. (1977). SOCIAL LEARNING THEORY Albert Bandura Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1977. 247 pp., paperbound. *Group & Organization Studies*, 2(3), 384-385.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Bronfenbrenner, U. (1995). *Developmental ecology through space and time: A future perspective*. In P. Moen, G. H. Elder & K. Luscher (Eds.), *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (pp. 619-647). Washington, DC: American Psychological Association.
- Catherine, Berrington., Emma, Macdonald. (2024). *Human Resource Management*. doi: 10.1093/hebz/9780192893512.003.0007
- Hersey, P. & Blanchard, K. H. (1969). Life cycle theory of leadership. *Training and Development Journal*, 2, 6-34.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Prentice Hall. <http://academic.regis.edu/ed205/Kolb.pdf>
- Lincon, Y.S., & Guba, E.G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Maslow, A. H. (1943). Preface to motivation theory. *Psychosomatic medicine*, 5(1), 85-92.